

Pharmaceutical Executive,
30.07.2017 г.

Интервю с Весела Караиванова, подуправител на Националния осигурителен институт

Весела Караиванова, подуправител на Националния осигурителен институт (НОИ), предоставя завладяващ преглед за това как развитието на социалното осигуряване еволюира в постсоциалистическата среда и за последните промени в страната, която е една от тези с най-бързо развиващи се здравни услуги в Европа.

Може ли накратко да представите на международната ни аудитория крайгълните камъни, които определят системата за социална сигурност в България?

Има няколко различни модела на социалноосигурителната система: капиталовопокриваща системата за социално осигуряване и разходо-покривна система на солидарен принцип. Някои държави очевидно използват комбинация от различни модели. През 2000 г. по проект на Световна банка България въведе нова осигурителна система, базирана на три основни стълба. Първият е държавното обществено осигуряване. Вторият е социално осигуряване на базата на капиталовопокривна система, която е задължителна за лицата, родени след 31 декември 1959 г. Третият стълб е допълнително доброволно социално осигуряване.

Политиката на държавното обществено осигуряване се осъществява от Министерството на труда и социалната политика. Националният осигурителен институт е публичният субект, който управлява бюджета на социалното осигуряване, отпускането и изплащането на обезщетения и изпълнява правителствената политика в тази област. Институцията също така администрира всички данни и съответната информация.

Всички държави от ЕС, а всъщност и тези извън него, спазват стандартите на Международната организация на труда по отношение на рисковете за старост, инвалидност, безработица, болест и майчинство, трудова злополука и професионална болест и загубата на съпруг или съпруга. Националният осигурителен институт администрира повечето от тези рискове, с изключение на здравното осигуряване, което се осъществява от Националната здравноосигурителна каса, и на семейните помощи, за които е компетент Агенцията по социално подпомагане.

По отношение на финансирането, вноските за социално осигуряване се заплащат от осигурените лица и техните работодатели. От 1 януари 2006 г. събирателната функция на НОИ е прехвърлена към Националната агенция за приходите, която събира всички вноски за тези рискове плюс стандартното здравно осигуряване. НОИ изплаща пенсии за възраст и осигурителен стаж, пенсии за инвалидност, както и пенсии, които не са свързани със заетостта. Средствата за последния вид пенсии не идват от осигурителни вноски, а от държавния бюджет.

Целта на социалното осигуряване е да обхване всички лица, но за да направим това е необходимо да се раздели населението на различни групи. Първата група са тези, които работят на пълен или непълен работен ден, или тези, които имат работа по граждански договор. Тази група заплаща осигурителни вноски за всички видове рискове, включително за трудова злополука и професионална болест. Приносът е разделен – 60% се внасят от работодателя, а 40% се внасят от служителя. Държавата също участва, за да компенсира недостига в системата и да се посрещнат нуждите на големия брой пенсионери. В цяла Европа възрастта на населението се увеличава и поради това броят на гражданите, разчитащи на социалното осигуряване, също се увеличава.

Втората група включва тези, които са на свободна практика или т.н. „самостоятелно заети“, които плащат задължителна вноска само за пенсии и здравно осигуряване, а по свое желание могат да се осигуряват и за риска „болест и майчинство“.

Основната мисия на Националния осигурителен институт в България е да насърчава развитието на българския модел на социално осигуряване в променящата се социална среда. В такъв случай, какви са основните предизвикателства пред българския модел на социално осигуряване? Какви конкретни инициативи въвежда НОИ, за да ги преодолее?

Ние сме институция, която изплаща пенсии и обезщетения. Не е възможно една институция да провежда стратегия за противодействие на всички ефекти от застаряването на населението и неговите нужди. Това ограничение произтича от нашата функция, която не ни позволява да влияем върху всички аспекти на раждаемостта или да работим за подобряване на здравеопазването. Мислейки за бъдещето (обикновено 40 до 50 години напред), ние можем да даваме препоръки на правителството. Например, можем да препоръчаме увеличаване на осигурителните вноски или потенциално увеличаване на пенсионната възраст. България също е засегната от наличието на лица, които трябва да внасят социалноосигурителни вноски, но не изпълняват това задължение. Всички тези въпроси и потенциални решения обаче се основават на констатациите на други институции, тъй като НОИ няма правомощия да предприемаме такива инициативи.

Не можем да формираме политики нито като Министерството на здравеопазването, нито като органите, управляващи икономиката. Ние сме само администратор на политиките, изготвени от тези институции. Нашата цел е правилно да изразходваме публичните ресурси в съответствие с политиките, определени от съответните органи. Ние се занимаваме с отпускането и изплащането на пенсии и обезщетения, предотвратяваме ненужната загуба на средства и осигуряваме на обществото увереност, че държавният бюджет за социалното осигуряване се управлява отговорно. Съществува и необходимост от мониторинг на осигурителната история на гражданите по електронен път. Всеки гражданин има достъп до личните си данни в системата за социално осигуряване с персонален идентификационен код. Този код е много полезен. Например, ако служителят е командирован в Испания, социалноосигурителният му статус ще може да бъдат идентифициран много лесно. Кодът помага на гражданите да ползват 70 различни електронни услуги на НОИ. Наскоро отбелязахме 20-годишнината си, обявявайки че сме разработили всички тези услуги и работим за 3,3 милиона осигурени лица.

През 2015 г. НОИ обяви стратегическия си план за периода 2015-2017 г., който има за цел да подобри системата за социална сигурност. Можете ли да ни кажете малко повече за четирите основни приоритета, включени в стратегическия план? (Увеличаване на удовлетвореността на потребителите от услугите, предоставяни от института; модернизиране на институционалния капацитет; прилагане на превантивни практики и позицията на НОИ като надежден партньор на национално и международно ниво)

Планът ще доведе до намаляване на административната тежест и повишаване на общественото доверие в осигурителните услуги. Надяваме се хората (особено младите) да разберат защо трябва да внасят осигурителни вноски, тъй като това е от жизненоважно значение за бъдещите им потребности. Представянето на информация за нашите услуги е от решаващо значение за успеха на нашата работа, както и за

удовлетвореността на клиентите. Правителствена политика е да се увеличава възрастта на работещите и да се увеличава както броят на заетите лица, така и възможностите които им предоставяме. Насърчаването на тези политики се осъществява не само в национален, но и в международен мащаб чрез организиране на консултационни дни. Това е добра практика, защото говорим директно с гражданите и им предоставяме печатни материали с полезна информация за техните права и задължения, които те могат да вземат със себе си. Много хора, които работят в чужбина, не осъзнават законните си права по отношение на социалното осигуряване. Имаме силни връзки с нашите колеги в Германия, Гърция и Чехия. По-късно през септември в гр. Бургас ще проведем българо-германски консултационни дни за разясняване на пенсионните права на гражданите.

Персоналният идентификационен код е най-добрият начин за осигуряване на достъп на лицата до информация за индивидуалния им осигурителен статус за установяване дали отделният човек е редовен с вноските си за социално-осигурителната система и дали има вноски от работодателя си. През последните години постигнахме признание за нашата ефективност в областта на електронните услуги от международната общност.

Реализираме нашата стратегическа цел да бъдем надежден международен партньор чрез членството си в най-големите международни социалноосигурителни организации като Международната асоциация по социално осигуряване и Европейската платформа по социално осигуряване. Освен това, НОИ е компетентната институция по прилагането на европейските регламенти по социално осигуряване и на 13 двустранни международни спогодби в областта на социалната сигурност.

През 2015 г. българското правителство стартира Програма за управление на здравето 2020 г. Всъщност, един от петте основни принципа, които съставляват стратегическите цели на национално ниво в областта на здравеопазването, е прилагането на превантивни практики, което е силно кореспондира с един от вашите стратегически приоритети в НОИ. В този смисъл, как НОИ подкрепя правителството в това отношение?

Естествено, нашите най-добри контакти са личните, които сме създали през годините, но със сигурност диалогът стана по-лесен с много разговори, които просто се случват по телефона. Що се отнася до правителствената здравна политика, това, че разполагаме с пълен електронен регистър, решава много проблеми, въпреки че дигитализирането на системата е само една част от развитието на нашето здравеопазване. Ние започнахме да изпращаме болнични листове по електронен път. В нашия институт и Министерството на здравеопазването работят две междуведомствени експертни групи. Едната работи по реформата на медицинската експертиза на работоспособността, а другата група е нова и работи по защита на обществените ресурси от фалшиви отпуски по болест, фалшиви искове за инвалидност и различни други злоупотреби.

Наред с това НОИ администрира и една специфична програма за профилактика и рехабилитация, в която участват медицински заведения. Програмата се осъществява от 2000 г. по примера на германски социалноосигурителни експерти. Един път годишно осигурените лица могат да ползват услуги за профилактика и рехабилитация за 10-дневен период в специализирани заведения в среда, съобразена с техните здравни потребности. По този начин редуцираме разходите за обезщетения за болест и инвалидност.

Понастоящем сме на етап, в който анализираме различни групи граждани, които получават помощи за инвалидност. Искаме да знаем точно дали отпускните помощи за инвалидност се увеличават в райони, характеризиращи се с по-висока безработица.

Също така се фокусираме специално върху децата на възраст между 0-16 години, за да видим дали техните болести се пренасят от членове на семейството или са заболявания, причинени от околната среда.

Какви са основните цели, които бихте желали да постигнете през следващите години?

Искам системата да осигури по-всеобхватно покритие. Искам да намалее броя на дните, в които гражданите получават обезщетения за болест и да съсредоточим усилията си върху други области. Искам да видя по-малко трудови злоупотреки с подобрени условия на труд в цялата страна. Чрез съвместните ни усилия искам да намалим броя на хората с увреждания, които се нуждаят от помощ. Искам да срещам повече млади хора, които да са отговорни към социалното осигуряване днес, за да бъдат спокойни за бъдещето си утре.